

244 Egy pesti parkról

augusztus huszadikára
ék, hogy beengedik a
medencébe, de valami
fűmagot nem
virágsze-
gél, így ünnep után,
egészen csöndült meg vízzel
a park medencéje
idestova két évtized után. Er-
refelé nagyjából minden ilyen
csöndben történik mostanában;
a szép, új iskola is majdnem
készén áll már s a park közepén
a két új hétmeletes házba
is rövidesen beköltöznek a
lakók. Odébb, a Victor Hugo
utcában, egy földhözragadt
kis városvégi viskóval szem-
ben, ahol valamikor oly élesen
vált el egymástól a »modern«
negyed és a kültelek, már
működik a kerület gyönyörű,
új gyermek-poliklinikája,
mellette a sarkon gyermekkönyvtár
nyílt. A Kárpát utca elején
is felépült egy hatalmas,
napfényes, új ház, a templommal
szemben is. A hársak alatt
sok új kocsi parkol, garázsuk
még nincs. De a medencében
már csillog a víz.

Sok évtizede költöztünk ide;
a medence, a fák, a virágágycak
helyén akkor még afféle város-
részsvégi rucarét volt, amelyen
néhány sírkóráktár jelezte
a civilizációt. A park egyik
napról a másikra bújtt ki a
földből a hatemeletes, tető-
teraszos, »összkomfortos«
házakkal együtt, amelyeket a
harmincas évek kölcsön-kon-
junktúrájában építettek erre-
felé az okosan számító telek-
tulajdonosok, jól tájékozott vá-
rosatyák tanácsára, akik tud-
ták, hogy a város errefelé ter-
jed. Itt, a Vígszínház háta mö-
gött, a Váci út és a Duna köz-
ött épült fel az új városrész,

amelyet akkoriban Új Lipót-
városnak hívtak és ironikusan
mosolyogtak hozzá, azok is,
akik benne laktak, azok is,
akik csak hallottak róla, mert
egy kissé karikatúra volt s egy
kissé kísérlet; a tiszobás
luxusvillák tetőteraszai és
összkomfortja mellett karika-
túra, a régi házak gangra nyí-
ló kétszoba-konyhás lakásai
után kísérlet, hogy kibírja-e a
kiszívetésű pesti polgár az
összkomforttal járó anyagi ter-
heket? Az emberek azonban,
akik beköltöztek az új házak-
ba, ha nem is könnyen bírták,
mégis vállalták a lakbér és a
központi fűtés terheit, inkább
vállalták, mint bírták, sok
mindent kihúztak miatta a
költségvetésből, noha ezt a szót,
hogy »áldozat« nem szereték
s nem is igen használták. Mert
szavakra finnyás, fogalmakra
igényes, a század történelmé-
nek fordulatait lelkiismeret-
ben és idegeiben érző, tények-
ből és tünetekből következte-
tő, valami új és mégis ősi kö-
zösségi életre szomjas embe-
rek költöztek ide: az értelmi-
ség.

*

Ennek az értelmiségnek
kellett és elég volt a város-
rész jellemző »két szoba hall«
s lakását már nem átmenetnek
szánta egy későbbi Andrassy
úti vagy Szabadság téri ötszo-
bás lakáshoz, hanem úgy tele-
pedett meg benne, hogy ha
egyszer elköltözik innen, akor
legfeljebb egy hegyi vagy
vízparti kétszobás házba költö-
zőik, ahol folytathatja, vagy
befejezheti, amit itt elkezdett.
Mert mindenképp dolgozni
akart itt, valami újat és hiány-
zóit, eredetit és korszerűt akart

csinálni a maga területén, no-
ha ettől a szótól is kissé bor-
zongott, hogy »alkotás«. Min-
denesetre megtelepedett, kiállt
az erkélyre, gyönyörködött a
medence vizében, a fiatal
hársfákban, a Duna reggeli
ezüstjében s szemérmesen ál-
modozott a jövőről, amelyben
ő és társai egyenlő jogok és
lehetőségek között dolgozhat-
nak majd azon, amiért a vilá-
góra jöttek. Olyasmiről is ál-
modozott, hogy mindez simán
és zökkenő nélkül történik
majd, egy napon felébred s a
világ ünnepélyesen bejelenti,
hogy az új aranykor elkezdő-
dött, szabad a bemenet. Min-
denesetre csináltatott egy
könyvespolcot és két fotelt,
szerzett egy kutyát és egy
fényképezőgépet és élni kez-
dett.

Hogy élt? Dolgozott valahol,
iskolában, vagy szerkesztőség-
ben, kórházban vagy tervező-
irodában, ahonnan azonban
rendszerint szeretett volna el-
kerülni egy másik iskolába
vagy szerkesztőségbe, kórházba
vagy tervezőirodába, ahol in-
kább »engedik« dolgozni, mert
valahol mindig valami korlát-
ba ütközött, amiért titokban
önmagát hibáztatta, nyíltan
azonban a világot, bár ilyen-
kor azt hitte magáról, hogy
hazudik és ürügyeket keres,
mert ő a hibás, ő az »élhetet-
len«. Így élt, félszegen és fe-
lelősen, töprengve és tiltakoz-
va, valami tisztázatlan, de jó-
szándékú ellenzékben; gyak-
ran és sok helyütt valóban
meg is mondta a magáét, ha
tanár volt, a katedrán, ha író,
a kávéházban, ha orvos a be-
tegei ágya mellett. Am a ta-
nári szobában, a főszerkesztő
vacsoráján, professzorának
bankettjén óvatosabb volt,
megértőbb és csendesebb. Am
és újra ám, ha ezekről a he-

lyekről ment haza, ingerült
volt és hangos; a fiatal aszta-
lossal, aki éppen lemérte a
könyvespolc helyét, egy csé-
sze fekete mellett szenvedé-
lyesen tárgyalta meg a spa-
nyol forradalom helyzetét,
utánament a feleségének a
konyhába, s míg az asszony
főzött, felolvastott neki, vagy
elmagyarázta azt a képet,
amelyet egy éhező festőtől
vett részletre. Tanult oroszul,
tanult angolul, tanított fran-
ciául, néha fordított is. Az asz-
zonyok is dolgoztak, ha keveset
is hoztak a házhoz; tornát
tanítottak, vagy kerámiákat
csináltak, fényképeztek, vagy
gyerekekkel foglalkoztak, s a
piacra nemcsak olcsó gyümöl-
csért szaladtak ki, de gyak-
ran ott vásároltak maradék
kartont ruhára, a sátrak alatt.

*

Lassan azonban kiderült,
hogy az építész nem elég az
új világ felépítéséhez. Azokat,
akiket nem a városatyák in-
formáltak a közeljövő lehetősé-
geiről, de magasabb ponton
álló szellemi őrszemek a tá-
volabbi jövőről, igen udvarias
levélben elbocsátották állásuk-
ból s helyet cserélt a taná-
rok jó része is, bár nem egé-
szén úgy, ahogy kívánta. Az
elbocsátott újságíró felesége
rokkant vásárolt s reggelenként
leült fanni, mint Gretchen az
operai színpadon, a kitűnő
színész megirandó emlékirat-
taira gyűjtött előfizetőket a
kávéházban, az író hirdetés-
szöveget írt. Egyre nehezebb
volt előteremteni a lakbért s
egy napon megjelent a város-
részben az ószeres, néma pél-
dázatként, illetve üvöltő pél-
dázatként arra, hogy egy vá-
rosrész nem szakadhat ki egy
város és egy ország életéből.
»Itt jár az ószeres, a ciánózó,
a drótos és a sintér«, írtam

1937-ben a Pesti Naplóban, »leghangosabb az ószeres«, aki tudja, hogy »mindig is így volt« a világ. Az új házak nem imponálnak neki, az új gondolatok sem, a pszichoanalízis sem, a statisztikák sem, a irodalmi művek sem, s talán igazán hát nem már nem az újat benévezik csak a divatot, nem az új tervet, csak a meghamisított kivitelt, nem az egész világra méretezett modellt, csak az egyetlen kerületre került konfekciót, nem a türelmes csendet, csak a hangos megalakuvást. Sok minden eladó már a kerületben, az ószeres jól számított. Megy és énekel, mint a sakál a sivatagban. «

Még csillogott a víz a medencében, de a városban már elsőtétítési főpróbát tartottak s a lépcsőházakban összegyűlt lakók annak a gyakorlatnak kapcsán ismerkedtek meg egymással, amely kézről kézre adatta velük a vizesvödört esetleges légitámadás folytán bekövetkező tűz esetére. Az erkélyeken csizmákat zsíroztak az asszonyok, az áruházakban csakját és kulacsot vásároltak, a pincelejáratokra nyilat festettek és ráirták »Övőhely«, a fotelekben bombaszerűlt kávét ittak. A kitűnő publicista a Markó utcából gratulált egy kis cédulán régi barátjának új könyvéhez, a hatalmas szemöldökű ideggyógyász professzor elbuszított kórházától és visszavonult a magánéletbe, a fiatal festőtanár házaspárnak hetenként jelentkeznie kellett a főkapitányságon. Valahol szavaltak valamit, egy kávéházban beszélgettek valamiről s másnap már ijedt apák és anyák szaladgáltak a »befolyásos« ismerőshöz vagy rokonhoz, hogy ha Istent ismer, tegyen valamit, mert a gyerekeket letar-

tóztatták. A protektorok azonban csak a császárnak adták meg, ami a császáré, Horthyéknak, ami Horthyéké, de Istent nem ismertek, ha »baloldali elemekről« volt szó; nem tettek semmit. Ennek ellenére a városrész intellektüel-társadalmának egyre több tagja került kapcsolatba azokkal, akik ugyancsak ebben a városrészben, bár kissé feljebb, a Visegrádi utcában gyűltek össze először két évtizeddel ezelőtt, hogy megadják az embernek azt, ami az emberé.

✱

Aztán megérkeztek Veesenmayer fekete kocsijai és megálltak a házak előtt és elvittek az embereket. A medence körül reggelenként a rendőroket tanították be nációmódra bánni az emberekkel, aztán a batus tömegeket vonultatták fel a hársfák alatt, hogy innen irányítsák szét őket a bécsi országuóra, vagy egyelőre csak a téglagyárba. Aztán német ágyúk sora állt a hársak alatt s a pince falát a lakásokból levitt szőnyegek borították, ha a tisztikar történetesen ott tanácskozott; aki a nyíl után indulva óvóhelyet keresett a pincében, az őrszem keresztiüllötte. A kitört ablakok helyén ócska nagykendőt lobogtatott a szél, az erkélyek leszakadtak, a park végén felhőkig csapó lánngal égett egy hatemeletes ház, de akinek nagyon jó füle volt, már meghallotta a távoli énekszót az udvarok mögött.

Az énekszó közeledett s azon a tavaszon minden este ezt az éneket hallottuk a parkból. Szövegét még nem ismertük, nem értettük, s valami olyasmit dudoltunk a dallamára, hogy villany is lesz most már,

és gáz is lesz. A medencében már régen nem volt víz, a pázsit helyén kis kozák lovak nyertettek, az egyik hatemeletes ház hajdani gyermek-kocsi-garázsában egy fehér tehén lakott. Főztünk, takarítottunk, kenyeret dagasztottunk, megfürdöttük a gyerekeket és vártuk haza a férfiakat. A kis konyhaerkélyeken avas háti-zsákokat szellőztettek és boldogan mostak az asszonyok, másutt egyre csöndesebb lett a várakozó család. Odakint a parkban kis embercsoportok vették körül a kiásott halottakat, felismerték köztük az ügyvédet és a kis fűszerest, egy kisiút, aki vízért szaladt le valamikor s egy öregasszonyt, aki az unokáját akarta hazahozni a szomszédokból. Bálint Gyuriról már tudtuk, hogy meghalt, Radnóti Miklós-nak már ismertük azokat a verseit, amelyeket a zsebében találtak meg, az utolsó sorral: »sárral kevert vér szárad fülelem.« Az ideggyógyász professzort, hatalmas szemöldökével, még valamikor novemberben belelőtték a Dunába annak a háznak minden lakójával együtt, a szomszéd mérnök Voronyezsnél esett el a többi százazekkel. A lakásokba apró vaskályhákat cipelünk, a kályhacsőnek lyukat vágunk a hideg radiátor fölé, marharépat ettünk és melaszt, de éltünk és nagyon szemérmesen, ahogy valamikor álmodoztunk, rendkívül csodálkozva és egészen váratlan időkben énekelve, olyan boldogok voltunk, mint még soha életünkben.

✱

Mégis : tizenhat év kellett hozzá, hogy a medence újból megteljen vízzel. Ezt a parkot

már mi ástuk fel negyvennyolc tavaszán, de a virágokat már nem mi ültettük a pázsit középen, hanem a hozzáértő fővárosi kertészet. Amit nem tudott elérni fenyegető botjával a csósz, kiabálással a lakók, azt elérték a néma virágágyak: a vad kisiútk kivonultak a füves térségekről s ma már csak a járdán közlekedő lakókat ijeszdtetik tompán zúgó fejeseikkel és tizenegyesekkel a házfalakon. Az ószeres ugyan kiabált még néha, de a régi diványt már nem veszi meg s a régidivatú télikabátot sem; rekamiét akar és újonulú gyapjúkabátot, mert ócska holmi már nem kell senkinek, nem tudja eladni. A városrész azóta már nem ötödik kerület, hanem tizenharmadik s kapcsolata az Angyal-földdel jót tett neki; egyszerűbb lett és józanabb, talán kevesebbet álmodozik, de jobban él. Másféle csoda történt vele, mint a Valéria-teleppel, mert míg a hajdani nyomortanya lakói azt kapták meg, ami soha ezelőtt nem volt az övék, a park városrésze úgy kapta vissza a maga régi környezetét, hogy nemcsak szebb lett, mint volt, de igazabb, természetesebb és biztosabb is; félelem és bizonytalanság nélkül, hazugság és megalkuvás nélkül folytathatja benne a maga mesterségét. A halottakat már nem tudjuk feltámasztani, de a gyerekek boldogok, s ha nem is olyan extázisban, mint negyvenöt tavaszán, tizenhat évvel elegebben, sok jóval-rosszal a hátunk mögött, ami akkor még előttünk volt, még szemérmesebben és még jobban csodálkozva önmagunkon, néha mi is azok vagyunk.

Bródy Lili